

**შალვა ნუსუბიძის მოღვაწეობის
ზოგიერთი ასპექტი**

**Some aspects of the creativity
of Shalva Nutsbidze**

მანანა ბანძელაძე

აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, ქუთაისი
დარეჯან ჩხიროძე
ქუთაისის უნივერსიტეტი
საქართველო, ქუთაისი

Manana Bandzeladze
Akaki Tsereteli State University
Georgia, Kutaisi
Darejan Chkhirodze
Kutaisi University
Georgia, Kutaisi

აბსტრაქტი

ქართველი ერი კაცობრიობის ისტორიაში მუდამ გამოირჩეოდა კულტურის, ისტორიის, ლიტერატურის, ფილოსოფიის განვითარების მაღალი დონით. ამ კუთხით და განსაკუთრებით ფილოსოფიის განვითარების მხრივ მნიშვნელოვანია მე-20 საუკუნის ცნობილი ქართველი ფილოსოფოსის შალვა ნუსუბიძის როლი. მის სახელთანაა დაკავშირებული ქართული უნივერსიტეტის დაარსების საკითხი, ქართული რენესანსის ცნების დადგენა და, საერთოდ, ქართული ფილოსოფიური აზროვნების განვითარების მნიშვნელოვანი მომენტები. აღსანიშნავია ისიც, რომ აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტსა და ფარცხანაყანევის (სადაც დაიბადა შალვა ნუსუბიძე) პირველ სკოლას შორის არსებობს გარკვეული ურთიერთობა.

ნაშრომის სიახლედ შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ ახლებურადაა წარმოდგენილი იმერეთისა და შალვა ნუსუბიძის ურთიერთობის საკითხი; ყურადღება გამახვილებულია შალვა ნუსუბიძისა და საქართველოს ამ ერთ-ერთი ულამაზესი მხარის დამოკიდებულებაზე. ბიოგრაფიული მომენტებიდან მოტანილია ისეთი ფაქტები, რომლებიც ხაზს უსვამს მეცნიერისა და იმერეთის ურთიერთკავშირს.

შალვა ნუცუბიძის მოღვაწეობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ასპექტად ითვლება ქართული ფილოსოფიური აზროვნების განვითარება, ხაზგასმა იმისა, რომ ცნობილი არეოპაგიული წიგნების ავტორი იყო მე-5 საუკუნის მოღვაწე პეტრე იბერი და არა პირველი საუკუნის მკვლევარი დიონისე არეოპაგელი. ამ კუთხით საინტერესოა შალვა ნუცუბიძის ნაშრომი „დიონისე არეოპაგელის საიდუმლოება“. ნაშრომში შალვა ნუცუბიძე ასაბუთებს, რომ არეოპაგული წიგნების ავტორი იყო პეტრე იბერი, რომელიც შემდგომში გახდა წყარო შოთა რუსთაველის მსოფლმხედველობისა. შალვა ნუცუბიძის მოღვაწეობის დამაგვირგვინებელი გახდა აღმოსავლური რენესანსის თეორია, რომელსაც დასაწყისში ბევრი მოწინააღმდეგე გამოუჩნდა. მე-20 საუკუნის 70-იანი წლებიდან აღიარება მოიპოვა არა მარტო ამ თეორიამ, არამედ მისმა ავტორმაც. თეორია ხაზს უსვამდა იმ გარემოებას, რომ აღმოსავლური რენესანსი წინ უსწრებდა დასავლური რენესანსის განვითარებას. უფრო მეტიც, ეს წინსწრება რამდენიმე საუკუნითაც კი შეიძლება განისაზღვროს. აღსანიშნავია ისიც, რომ შალვა ნუცუბიძე აღმოსავლურ რენესანსს აღიარებდა, მაგრამ მას მხოლოდ ევროპულ მოვლენად მიიჩნევდა. მიუხედავად იმისა, რომ აღმოსავლურ რენესანსზე მინიშნება სხვა ქართველ მეცნიერებსაც ჰქონდათ, მაგრამ თვით ფაქტი აღმოსავლური რენესანსის თეორიისა სწორედ შალვა ნუცუბიძის სახელთან ასოცირდება.

ხაზგასმით შეიძლება ითქვას, რომ შალვა ნუცუბიძის არეოპაგული საიდუმლოს ამოხსნა საფუძველი გახდა აღმოსავლური რენესანსის ცნების დადგენისა და იგი წინ უსწრებდა დასავლურ რენესანსს.

საკვანძო სიტყვები: ქართული ფილოსოფიური აზროვნება, შალვა ნუცუბიძის მოღვაწეობა.

ABSTRACT

Throughout history, the Georgian nation has consistently distinguished itself with a high level of cultural, historical, literary, and philosophical development. In this context, the contributions of the renowned 20th-century Georgian philosopher, Shalva Nutsubidze, stand out prominently. He played a pivotal role in the establishment of Georgian University, the conceptualization of the Georgian Renaissance, and significant advancements in Georgian philosophical thought.

It is noteworthy that there exists a notable connection between Kutaisi Tsereteli University and the Parskhanakanevi First School.

The novelty of this paper lies in its unique exploration of the relationship between Imereti and Shalva Nutsubidze. Given the conference's theme on Imereti, particular attention is given to Nutsubidze's relationship with this picturesque region of Georgia. Biographical insights underscore the scientist's deep ties with Imereti.

One of the key contributions of Shalva Nutsubidze is his development of Georgian philosophical thought. Notably, he argued convincingly in his work „The

Secret of Dionysius the Areopagite“ that the author of the Areopagian books was Petre Iberi from the 5th century, rather than the 1st-century scholar Dionysius the Areopagite. This insight greatly influenced Shota Rustaveli’s worldview.

Another significant achievement in Nutsubidze’s career was his theory of the Oriental Renaissance, which had several precursors. Since the 1970s, this theory, along with its author, has gained widespread recognition. The theory posits that the Eastern Renaissance preceded and influenced the Western Renaissance by several centuries.

Furthermore, while other Georgian scholars also referenced the Oriental Renaissance, the theory itself is primarily associated with Shalva Nutsubidze.

In conclusion, Shalva Nutsubidze’s reinterpretation of the Areopagus writings laid the groundwork for the concept of the Eastern Renaissance, asserting its precedence over the Western Renaissance.

Keywords: Georgian philosophical thought, work of Shalva Nutsubidze.

შალვა ნუცუბიძის მოღვაწეობა უამრავი დადებითი ნიუანსით გამოირჩევა. ნაშრომში განხილული საკითხი ახლებურადაა წარმოდგენილი. ვინაიდან კონფერენციის თემა იმერეთია, მეტი ყურადღება გადატანილია შალვა ნუცუბიძის დამოკიდებულებაზე საქართველოს ამ მხარესთან. ბიოგრაფიული მომენტებიდან მოტანილია ისეთი ელემენტები, რომლებიც ხაზს უსვამს მეცნიერისა და იმერეთის ურთიერთკავშირს. აღსანიშნავია, ის ფაქტი, რომ აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოსოფია–ფსიქოლოგიის დეპარტამენტსა და ფარცხანაყანევის პირველ სკოლას შორის არსებობს მიზანმიმართული ურთიერთობა ამ კუთხით.

შალვა ნუცუბიძის სახელს უკავშირდება ქართული უნივერსიტეტის დაარსების მნიშვნელოვანი მომენტი, ქართული ფილოსოფიური აზრის განვითარება, ქართული რენესანსის ცნების დადგენა, ალეთოლოგიური რეალიზმის იდეა. მიუხედავად იმისა, რომ ყველა ეს ფილოსოფიური პრობლემა გლობალური ხასიათისაა, მასში ყოველთვის იგრძნობოდა მინიშნებები ეროვნულ მახასიათებლებზე.

ქართველი ერი კაცობრიობის განვითარების წინაშე ყოველთვის იწონებდა თავს კულტურის, ლიტერატურის, ფილოსოფიის მაღალი დონით. ამ უკანასკნელის განვითარებაში, ცხადია, დიდია შალვა ნუცუბიძის როლი. საკმაო პერიოდის განმავლობაში ამშვენებდა შალვა ნუცუბიძე ქართულ საზოგადოებას, გამოირჩეოდა მრავალმხრივი ნიჭით, მახვილგონიერებით, მოსწრებული სიტყვა–პასუხით და განსაკუთრებული ორატორული უნარებით. ეს თვისებები ხელს უწყობდა იმას, რომ მუდამ ყურადღების ცენტრში იყო და აღაფრთოვანებდა მსმენელს. ცნობილია, რომ როცა შალვა ნუცუბიძის ლექციები ტარდებოდა იმდროინდელ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში. სხვადასხვა ფაკულტეტებიდან მოდიოდნენ სტუდენტები და ტევა არ იყო აუდიტორიებში, რაც ზოგჯერ მავანთა გულისწყრომასაც

იწვევდა. უნივერსიტეტის დაარსების დღიდანვე მან მიზნად დაისახა ფილოსოფიური აზროვნების ძველი ეროვნული ტრადიციების აღდგენა. სწორედ ამ მიზნით დაარსდა პეტრიწის სახელობის ფილოსოფიური საზოგადოება. მის მიერვე შეიქმნა სახელმძღვანელოები, მონოგრაფიები აღნიშნული იდეის სრულყოფისთვის. თითქმის არ დარჩენილა ფილოსოფიის არცერთი დარგი, სადაც მას თავისი სიტყვა არ უთქვამს. შალვა ნუცუბიძის შრომებმა ხელი შეუწყო ლოგიკის, ფილოსოფიის ისტორიის, ხელოვნების ისტორიის, ესთეტიკის, რუსთველოლოგიის, პედაგოგიკის განვითარებას.

შალვა ნუცუბიძე 1888 წელს დაიბადა წყალტუბოს რაიონის სოფელ ფარცხანაყანევში. 1897 წელს შევიდა ქუთაისის კლასიკურ გიმნაზიაში, შემდეგ იყო გზა პეტერბურგის უნივერსიტეტისკენ, სადაც იმთავითვე მიიქცია ყურადღება, როგორც მრავალმხრივ განვითარებულმა სტუდენტმა. აღსანიშნავია ისიც, რომ სტუდენტობის პერიოდში იგი ხშირად სტუმრობდა ქუთაისს და კითხულობდა საჯარო ლექციებს. ცნობილია, რომ სწორედ ქუთაისში მოეწყო საჯარო დისპუტი თემაზე: „მარქსიზმი და პიროვნება“, სადაც კიდევ ერთხელ დაამახსოვრა თავი საზოგადოებას განსწავლულობითა და ორატორული ხელოვნებით.

პეტერბურგის შემდეგ იგი ხშირად ჩადიოდა გერმანიაში, იმაღლებდა კვალიფიკაციას ფილოსოფიის კუთხით, ჩაება ჰუმბოლდტის უნივერსიტეტის ფილოსოფიურ სემინარიაში. საინტერესოა, რომ ჯერ კიდევ 23 წლისა ლაიფციგის უნივერსიტეტში გერმანულ ენაზე კითხულობს მოხსენებას ალეთოლოგიური პრინციპების შესახებ, მისით ინტერესდება რუსი მეცნიერი ვედენსკი, წააკითხეს პეტერბურგში საცდელი ლექციები და მიენიჭა პრივატ-დოცენტის წოდება.

იმდენად მრავალმხრივია შალვა ნუცუბიძის მოღვაწეობა, რომ ერთი სტატიის ფორმატი, ბუნებრივია, მას ვრცლად ვერ მოიცავს. სტატიის მიზანია მისი მოღვაწეობის უმთავრესი ასპექტების ხაზგასმა. ერთ-ერთ უდიდეს მეცნიერულ მიღწევად ითვლება ქართული ფილოსოფიის ისტორიის განვითარება, რომელსაც მეცნიერმა ორტომეული მიუძღვნა. ამავე პერიოდში მან ფარდა ახადა თხუთმეტსაუკუნოვან საიდუმლოს და დაასაბუთა, რომ ცნობილი არეოპაგეტული წიგნების ავტორი იყო მე-5 საუკუნის მოღვაწე ქართველი პეტრე იბერი. საუკუნეების განმავლობაში ამ შრომების ავტორად აღიარებდნენ I საუკუნის მოღვაწეს დიონისე არეოპაგელს. შალვა ნუცუბიძის ნაშრომმა „დიონისე არეოპაგელის საიდუმლოება“ ფაქტიურად გადატრიალება მოახდინა ფილოსოფიური აზროვნების განვითარების ისტორიაში. ეს ჰიპოთეზა ნუცუბიძის მიერ შემუშავდა 1942 წელს. ცოტა მოგვიანებით, 1952 წელს, მისგან დამოუკიდებლად ანალოგიური დასკვნა გააკეთა ბელგიელმა მეცნიერმა ერნესტ ჰონიგმანმა. ასე შეიქმნა ნუცუბიძე-ჰონიგმანის თეორია, რომელმაც დიდი როლი შეასრულა ფილოსოფიის ისტორიული განვითარების გზაზე. შალვა ნუცუბიძემ ჩამოაყალიბა რამდენიმე არგუმენტი, რომლითაც ასაბუთებდა, რომ არეოპაგელი წიგნების ავტორი იყო წარმოშობით ქართველი პეტრე იბერი. სწორედ ამ აზრის გაგრძელება არის იმის დასაბუთება, რომ პეტრე

იბერის შეხედულებები იყო ერთ–ერთი წყარო შოთა რუსთაველის მსოფლმხედველობის. „ვეფხისტყაოსანი“ იქცა აღმოსავლური რენესანსის ნიშანსვეტად. ამდენად, შალვა ნუცუბიძის მთელი მოღვაწეობა კვლევებიდან კვლევაზე წიაღსვლას, რომლის დამაგვირგვინებელიც გახდა აღმოსავლური რენესანსის თეორია. ამ თეორიას დასაწყისში ბევრი მოწინააღმდეგე გამოუჩნდა, თუმცა თანდათან მომრავლდნენ თეორიის მომხრენი და უკვე XX საუკუნის 70-იანი წლებიდან აღიარება ჰპოვა არა მარტო თეორიამ, არამედ მისმა ავტორმაც. თეორიის მნიშვნელობა ისაა, რომ იგი ჯერ კიდევ ორმოციან წლებში ჩამოყალიბდა და ხაზს უსვამდა იმას, რომ აღმოსავლური რენესანსი წინ უსწრებდა დასავლური რენესანსის განვითარებას. შალვა ნუცუბიძემ შეძლო იმის დამტკიცება, რომ ქართველმა მოაზროვნეებმა რამდენიმე საუკუნით დაასწრეს ევროპას. ეს დასკვნები ემყარება იოანე პეტრიწის, შემდეგ კი შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანს“, რომლის ერთ–ერთი იდეური წყაროც იყო პეტრე იბერი. ამ განცხადებამ დაანგრია სისტემა. ევროპოცენტრიზმის თვალსაზრისს ნუცუბიძემ დაუპირისპირა აღმოსავლური რენესანსის ცნება და სულ სხვანაირად წარმოაჩინა ამ საკითხთან დაკავშირებული პრობლემები. რენესანსის ერთ–ერთი საფუძველი არეოპაგიტიკაა. სწორედ აქ მოხერხდა მიწისა და ზეცის დუალიზმის გაუქმება, გაცხადდა სამყაროს ერთიანობის პრინციპი, რომელიც სათავეს იღებს ნეოპლატონიზმიდან, სადაც შერწყმულია ერთმანეთთან ანტიკური ფილოსოფიური მოძღვრება და ქრისტიანული რელიგია. რენესანსის საფუძვლად შალვა ნუცუბიძე მიიჩნევდა ნეოპლატონურ ფილოსოფიას. რენესანსის ერთ–ერთ ასპექტად მიიჩნევა სინამდვილისადმი ღირებულებების მინიჭება. ნეოპლატონიზმის დასაყრდენი დებულებაა ღმერთისა და სამყაროს ერთიანობის იდეა. ფაქტიურად ნეოპლატონიზმი ის თეორიაა, რომელიც ხილულ სინამდვილეს გარკვეულ ღირებულებას ანიჭებს. ნეოპლატონიზმის მიხედვით, ღმერთი ყველგანაა, ღმერთი და სამყარო ერთი მთლიანობაა.

შალვა ნუცუბიძის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია ქართული კულტურის პრობლემატიკის საფუძვლიან განხილვას. საინტერესოა, რომ 1997 წელს აღინიშნა შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ 750 წლის იუბილე. სწორედ ამ დროისთვის იგი იწყებს პოემის თარგმნას რუსულ ენაზე, რაც საკმაოდ რთული და შრომატევადი საქმე აღმოჩნდა, თუმცა ამასაც მან ბრწყინვალედ გაართვა თავი. ასევე, მან რუსულ ენაზე თარგმნა ჩახრუხადის „თამარიანი“ და ნიკოლოზ ბარათაშვილის ცნობილი ლექსი „მერანი“.

შალვა ნუცუბიძემდე არსებული თეორიები რენესანსს აღიარებდა, მაგრამ მას მხოლოდ ევროპულ მოვლენად მიიჩნევდა. ნუცუბიძის თეორიის მიხედვით, რენესანსი გაცილებით ადრე წარმოიშვა ქრისტიანულ აღმოსავლეთში. კერძოდ კი, ეს მოვლენა საქართველოს წიაღში იშვა. ამ საკითხზე მინიშნებები სხვა მოაზროვნეებსაც ჰქონდათ. აღმოსავლურ რენესანსზე მინიშნებები ჰქონდათ ივანე ჯავახიშვილს და კონსტანტინე გამსახურდიას, თუმცა თვითონ ფაქტი აღმოსავლური რენესანსის

თეორია, როგორც გარკვეული სისტემა, შალვა ნუცუბიდის სახელთანაა დაკავშირებული.

თეორია იმითაა მნიშვნელოვანი, რომ მისი ნიშანსვეტია ქართული კულტურის აღორძინების იდეა. შალვა ნუცუბიძე ხაზგასმით აღნიშნავდა, რომ აღმოსავლური რენესანსი ვრცელდება ქრისტიანულ აღმოსავლეთზე, კერძოდ კი XI-XII საუკუნეების საქართველოსა და მის კულტურაზე.

რენესანსის როგორც მოვლენის საფუძვლად შალვა ნუცუბიძე მიიჩნევს არეოპაგიტიკულ მოძღვრებას. სწორედ აქ გაჟღერდა ღმერთისა და სამყაროს ერთიანობის იდეა, რომელიც, თავის მხრივ, აერთიანებს შემდეგ ძირითად ასპექტებს: ღმერთიდან არსებათა აუცილებლობით წარმოიშვება ადამიანის განღმერთების შესაძლებლობა, ღმერთთან უშუალო შეერთების დაშვება. ეს ტენდენციები განსაკუთრებით კარგადაა გამოკვეთილი შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანში“. პოემაში აშკარაა არეოპაგიტიკული მოძღვრების გავლენა (მახარაძე 2013:114).

აღსანიშნავია, რომ შალვა ნუცუბიდის მოღვაწეობა დაკავშირებულია იმერეთთან, კერძოდ ქუთაისთან. მრავლისმთქმელია ის ფაქტი, რომ ის იმერეთის ულამაზეს სოფელში დაიბადა, ახალგაზრდობის წლებში კი ქუთაისის კულტურულ ცხოვრებაში აქტიურად იყო ჩართული. იგი მხარს უჭერდა 1933 წელს ქუთაისის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის გახსნას. შემდეგ კი აქტიურად მოღვაწეობდა ახლადშექმნილ ინსტიტუტში და ლექციების ციკლს კითხულობდა დანტეზე, რუსთაველზე.

ფარცხანაყანევიდან არის კიდევ ერთი ქართველი ფილოსოფოსი იაკობ კუჭუხიძე, რომელიც ბატონი შალვას მოწაფე გახლდათ. ბატონი იაშა ხშირად იხსენებდა ბატონ შალვასთან შეხვედრის დეტალებს. 1926-31 წლებში გერმანიაში გამოცემულ ბატონ შალვა ნუცუბიდის წიგნებში, სადაც მოკლე ბიოგრაფია იყო საჭირო, ბატონი შალვა იუმორით აღნიშნავდა, რომ ბიოგრაფიაში ჩაწერა: „გებორენ ინ ფარცხანაყანევი“, – იუმორით უყურებდა იმ ფაქტს, რომ არცერთმა გერმანელმა არ იცოდა, სად იყო ფარცხანაყანევი (კუჭუხიძე 2022:86).

აღსანიშნავია, რომ ფარცხანაყანევის პირველ სკოლაზე დღემდე შემორჩენილია ბატონი შალვას ბიუსტი. წლების განმავლობაში სკოლა მის სახელსაც ატარებდა. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოსოფია–ფსიქოლოგიის დეპარტამენტი და ფილოსოფიის სპეციალობის სტუდენტები ყოველწლიურ შეხვედრას აწყობენ სკოლის მასწავლებლებსა და მოსწავლეებთან, საუბრობენ ბატონი შალვას დამსახურების შესახებ ქართულ ფილოსოფიურ აზროვნებაში. 2022 წელს ფარცხანაყანევის ადმინისტრაციული ერთეულის ეზოში გაკეთდა ქართველი ფილოსოფოსის, შალვა ნუცუბიდის სახელობის სკვერი და ბიუსტი.

ყოველივე ზემოთქმული მცირეა იმასთან შედარებით, რაც შალვა ნუცუბიძემ გააკეთა ფილოსოფიისა და ქართული კულტურის განვითარებისათვის. სტატიის მიზანი იყო წარმოეჩინა შალვა ნუცუბიდის მოღვაწეობის მნიშვნელოვანი ასპექტები.

გამოყენებული ლიტერატურა

კუჭუხიძე 2002: კუჭუხიძე ი., წერილები ფილოსოფიასა და ფილოსოფოსებზე. ქუთაისი, 2002.

მახარაძე 2013: მახარაძე მ., ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორია. ბათუმი, 2013.

მახარაძე 1990: მახარაძე მ., წერილები ქართულ ფილოსოფიაზე. თბილისი, 1990.

მახარაძე 2022: მახარაძე მ., შალვა ნუცუბიძე სხვა რაკურსით. თბილისი, 2022.

ნუცუბიძე 2022: ნუცუბიძე ქ., შალვა ნუცუბიძე, თბილისი. 1990.

ხასაია 2000: ხასაია ზ., ფილოსოფია. ქუთაისი, 2000.